

УДК 341.164

<http://orcid.org/0000-0001-9546-418x><http://doi.org/10.5281/zenodo.580256>

Н. О. Єсіна

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті розкрито поняття «волонтерство», «волонтер», «волонтерська діяльність»; виявлена сутність принципів волонтерської діяльності; проаналізовані напрямки становлення волонтерського руху в Україні; описані шляхи, за якими здійснюється волонтерська діяльність, розкриті особливості волонтерського руху в Україні, як ефективного засобу вільного саморозвитку особистості у діяльності та у спілкуванні як соціокультурному процесі.

Ключові слова: волонтерство, волонтер, волонтерська діяльність, волонтерський рух.

Н. А. Есіна

ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В статье раскрыты понятия «волонтерство», «волонтер», «волонтерская деятельность»; выявлена сущность принципов волонтерской деятельности; проанализированы направления становления волонтерского движения в Украине; описаны пути, по которым осуществляется волонтерская деятельность, раскрыты особенности волонтерского движения в Украине как эффективного средства свободного саморазвития личности в деятельности и в общении как социокультурном процессе.

Ключевые слова: волонтерство, волонтер, волонтерская деятельность, волонтерское движение.

N. Esina

CONCEPT AND NATURE VOLUNTEERING IN UKRAINE

The current situation in Ukraine is characterized by social, psychological, economic instability, declining living standards of the majority population, devaluation of moral norms and values in society, rising crime and violence. This situation adversely affected the mental health of different populations, such as people who need help. One of these areas of social assistance is involved volunteers made a number of social services to those who need them. Volunteers are important to every society, because they work without benefits for themselves, showing that the public that there are things in life more valuable than getting financial rewards.

One of the special features inherent volunteer movement, which often develops spontaneously at various institutions, organizations and associations in Ukraine are voluntary involvement of mainly young people aged 15 to 25 years. Attracting volunteers to various forms of social assistance to children, the disabled, the elderly, large families rather effective tool of free self-identity in the work and communication as a socio-cultural process.

Thus, a feature of volunteering in Ukraine is that the largest group of volunteers who work in the social field, is a student and college students. It enables young people to solve social

problems present. Volunteering in Ukraine becomes global and will exist as long as there is a need for people in some care.

Key words: *volunteers, volunteering, voluntary, volunteer movement.*

Постановка проблеми. Сучасна ситуація в Україні характеризується соціально-психологічною, економічною нестабільністю, зниженням рівня життя більшості населення, девальвацією моральних норм і цінностей у суспільстві, зростанням злочинності і насильством. Ця ситуація негативно вплинула на психологічне самопочуття різних верств населення, а саме людей, які потребують допомоги. Одним із таких напрямків соціальної допомоги є участь добровольців у здійсненні цілої низки соціальних послуг для тих, хто їх потребує. Волонтери важливі для кожного суспільства, тому що вони працюють без користі для себе, показуючи цим суспільству, що є ще в житті речі більш цінні, ніж отримання матеріальної нагороди.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз сучасної соціально-політичної літератури дозволив встановити, що проблемою волонтерства займалися І. Юрченко [8], Т. Лях [3], С. Толстоухова [5], І. Тохтарьова [6]; волонтерською діяльністю – І. Зверева [2], Т. Лях [3]; принципами волонтерської діяльності – А. Капська, Н. Комарова [1].

Мета статті – проаналізувати наукову літературу для з'ясування різних підходів до трактування змісту та сутності поняття «волонтер», «волонтерська діяльність» в українському соціумі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз останніх соціально-політичних досліджень свідчить, що не існує єдиного тлумачення поняття «волонтерство». Існує декілька підходів до визначення цього феномену.

У словнику І. Ожегова волонтерство трактується як добровільне виконання обов'язків з надання безоплатної соціальної допомоги, послуг, добровільний патронаж над інвалідами, хворими та людьми похилого віку, а також особами і соціальними групами населення, які опинилися в складних життєвих ситуаціях. Люди, які надають безкоштовну допомогу і вирішують складні життєві ситуації, мають назву добровільні помічники [7].

Як зазначає український дослідник І. Юрченко: «Волонтерство є

суспільно-корисною безоплатною діяльністю, яка є чинником формування духовних, морально-етичних, культурних, суспільно-політичних та економічних цінностей і може набувати будь-яких форм від традиційних інститутів допомоги до мобілізованої суспільно-корисної праці під час криз або стихійного лиха, від проявів альтруїзму до структурованої організації волонтерського руху міжнародного масштабу» [8, с 527].

На думку Т. Лях, волонтерство – це неоплачувана, добровільна діяльність на благо інших. Будь-яка людина, що свідомо і безкорисливо трудиться, щоб допомогти людям, які цього потребують, може називатися волонтером. Волонтер – це людина, яка володіє неабиякими комунікативними навичками і приваблює до себе людей, розуміє проблеми оточуючих та співчуває їм, має бажання безкорисливо допомогти вирішувати проблеми інших людей. До того ж, волонтер характеризується порядністю, уважністю, відповідальністю, відвертістю зі своїми клієнтами [3, с. 209].

І. Тохтарьова вважає, що волонтерство – це спосіб акумуляції соціального капіталу, потужний інструмент соціального, культурного та економічного розвитку суспільства, який в ринкових умовах сприяє збереженню балансу в суспільних відносинах та їх гармонізації; ефективний засіб об'єднання зусиль громадянського суспільства та органів державної влади щодо вирішення ряду соціальних проблем; базисна передумова і основа діяльності більшості громадських організацій [6, с. 158].

Термін «волонтер» – у перекладі з англійської мови, означає «доброволець». Волонтерами спочатку називали тих людей, які за власним бажанням, добровільно поступали на воєнну службу у деяких європейських країнах (наприклад, у Франції, Іспанії).

С. Толстоухова зазначає, що «волонтер – це стан душі». За належністю до певної організаційної структури волонтерів поділяють на дві умовних групи:

- ті, які працюють при різноманітних соціальних службах;

- волонтери громадських організацій.

Перша група самоідентифікують себе з поняттям «волонтери», а друга група не називає себе волонтерами, а займається соціальною роботою відповідно до обов'язків членів громадських організацій [5].

На думку І. Зверєвої, волонтерська діяльність – це добровільна робота, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот та суспільства в цілому. Людину, яка добровільно надає безоплатну соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим особам та соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації, називають волонтером [1, с. 75].

На думку Т. Лях, саме поняття «волонтер» може мати різне значення для різних людей, наприклад, волонтерською діяльністю вважається і донорська здача крові, і робота на якусь політичну партію, і участь у релігійних церемоніях [3, с. 209].

Вітчизняними дослідниками А. Капською, Н. Комаровою були визначені принципи волонтерської діяльності [1, с. 57]:

- *альтруїзму* (передбачає, що волонтер готовий до здійснення діяльності, спрямованої на вирішення важкої життєвої ситуації клієнтів, при цьому інтереси клієнтів виходять на перший план);
- *безкорисливості* (заснований на відсутності матеріальної зацікавленості у відносинах між волонтером і клієнтом);
- *гласності* (полягає у відкритості волонтерської роботи для суспільного ознайомлення й обговорення, оскільки забезпечення повноти інформації про реалізовану волонтерську роботу буде сприяти популяризації цього виду діяльності в суспільстві й перетворенню клієнта на суб'єкта соціальної роботи);
- *гуманізму* (виражається в дотриманні прав людини, вияві доброзичливості, толерантного ставлення волонтера до клієнта);

- *добровільності* (полягає в залученні до волонтерської роботи лише за бажанням, тобто клієнт має право відмовитися від соціальних послуг, якщо вони не відповідають його потребам);
- *законності* (вимагає відповідності волонтерської роботи прийнятому законодавству – законам України «Про благодійництво та благодійні організації», «Про волонтерський рух», «Про громадські об'єднання», «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» та ін.);
- *милосердя* (пронизує весь зміст волонтерської роботи, заснованої на готовності волонтера допомогти людям через співчуття, людинолюбство);
- *чуйності* (припускає готовність волонтера вчасно допомогти людині, яка потребує допомоги);
- *самовідданості* (висуває пріоритетність інтересів клієнта у волонтерській роботі і наявність у волонтера оптимізму під час вирішення важкої життєвої ситуації клієнта);
- *співчуття* (передбачає гуманне ставлення до клієнтів);
- *партнерства* (є таким стилем відносин, що припускає неізолювану один від одного діяльність фахівця із соціальної роботи та клієнта; поважне ставлення один до одного).

Становлення волонтерської діяльності в Україні відбувається сьогодні за кількома напрямками:

1. Традиційний для багатьох країн західного світу обмін групами молодих добровольців, які мають на меті транслявання власної культури (історії, традицій, мови, досвіду з певних видів професійної та суспільної діяльності людини) та засвоєння аналогічно культури тієї країни, до якої за домовленістю виїжджає на певний час волонтер; надання молоді можливості навчатися і розвивати різні лінії взаємозв'язку, а також служити суспільству. Засади такої волонтерської діяльності розробляються Європейським комітетом міжурядового співробітництва в молодіжній галузі і активно застосовуються Корпусом Миру США в Україні.

2. Добровільна безкоштовна робота волонтерів у громадських та некомерційних організаціях, яка має на меті допомогу будь-яким категоріям населення у будь-яких видах діяльності, навчанні, потенціальному розвитку. Такий вид діяльності сприяє тому, що добровільні помічники мають можливість для творчої та соціальної самореалізації, саморозвитку та самоствердження.

3. Добровільна систематична або епізодична допомога державним установам у здійсненні соціальної політики: допомога освітянським (шкільним та позашкільним) закладам у навчально-виховній роботі, закладам соціального забезпечення в роботі з молоддю з особливими потребами та з людьми похилого віку.

4. Волонтерська діяльність, як результат творчого саморозвитку, бажання навчати всіх, хто прагне, тому, що сам добре знаєш та вмієш, але що не завжди є власною професією добровільного помічника.

5. Педагогічне спрямована волонтерська діяльність як засіб розвитку особистості, її соціалізації, духовного становлення. Цей напрям засвоюється в дитячих та молодіжних об'єднаннях, які передбачають суспільне корисну діяльність, в різних угрупованнях при центрах соціальних служб для молоді.

Однією з особливих ознак, притаманних волонтерському рухові, що часто стихійно розвивається при різних установах, організаціях та об'єднаннях в Україні, є залучення до добровільної діяльності в основному молоді віком від 15 до 25 років. Залучення добровільних помічників до різних форм соціальної допомоги дітям, інвалідам, людям похилого віку, багатодітним сім'ям досить ефективний засіб вільного саморозвитку особистості в діяльності та у спілкуванні як соціокультурному процесі.

Волонтерська діяльність в Україні здійснюється шляхом:

1) надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах (за місцем проживання особи, у стаціонарних інтернатних установах та закладах; у реабілітаційних установах та закладах; в установах та закладах денного перебування; у територіальних центрах соціального

обслуговування; в установах та закладах тимчасового або постійного перебування та в інших закладах соціальної підтримки;

2) залучення пенсіонерів, дітей та молоді до участі у волонтерській діяльності;

3) встановлення зав'язків із міжнародними волонтерськими організаціями [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, особливість волонтерської діяльності в Україні полягає у тому, що найчисельнішою групою волонтерів, які працюють у соціальній сфері, є учнівська і студентська молодь. Це дає можливість молодим людям самостійно вирішувати соціальні проблеми сьогодення. Волонтерська діяльність в Україні набуває глобального характеру і буде існувати доти, доки існує потреба людей у тій чи іншій допомозі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р.Х. Вайнола, А.Й. Капська, Н.М. Комарова. — К. : Академпрес, 1999. — 112 с.
2. Зверева І.Д. Волонтерство. Порадник для організатора волонтерського руху / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, Н.В. Зімовець. — К. : ВГЦ «Волонтер», 2001. — 552 с.
3. Лях Т. Л. Планування залучення волонтерів як важливий компонент волонтерської програми / Т.Л. Лях // Вісник ЛНУ імені Івана Франка. — 2013. — № 23. — Ч. 1. — С. 206—213.
4. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року №3236-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
5. Толстоухова С.В. Перспективи вдосконалення змісту підготовки фахівців із соціальної роботи / С. В. Толстоухова // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. — 2010. — № 1—2. — С. 91—98.
6. Тохтарьова І.М. Волонтерський рух в Україні: шляхи до розвитку громадянського суспільства як сфера соціальних відносин / І. М. Тохтарьова // Теорія і практика державного управління і місцевого самоврядування. — 2014. — № 2. — С 156—161.
7. Цюман Т.П. Лекційний курс «Соціально-психологічні основи волонтерської діяльності» [Електронний ресурс] / Т.П. Цюман. — Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/viem/4246/114/>
8. Юрченко І.В. Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні / І.В. Юрченко // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні: наукові доповіді і повідомлення IV Всеукраїнської соціологічної конференції, 21 трав. 2004

р., Київ / Соціологічна асоціація України, Інститут соціології НАН України / [за ред. В. Ворони, М. Шульги]. — К., 2004. — С. 526—529.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2017